УДК 614.8:355.58(477)

БЕЗПЕЧНА ПОВЕДІНКА НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННИХ ЗАГРОЗ ЯК ФАКТОР ЗБЕРЕЖЕННЯ ЖИТТЯ

Н. Глевацька, кандидат економічних наук, доцент
А. Стибір, група ЕН-25
Центральноукраїнський національний технічний університет

В умовах повномасштабної війни проблема безпечної поведінки населення набуває особливого значення, оскільки рівень збереження життя і здоров'я громадян безпосередньо залежить від здатності адекватно реагувати на воєнні загрози. Сучасна війна характеризується високою інтенсивністю ураження цивільної інфраструктури, що значно підвищує ризики для мирного населення. У цих умовах традиційні підходи до забезпечення безпеки трансформуються, а роль індивідуальної поведінки суттєво зростає.

Актуальність теми зумовлена тим, що навіть за наявності ефективної системи цивільного захисту значна частина втрат серед населення пов'язана з недотриманням правил безпеки. Повітряні тривоги, мінна небезпека, руйнування об'єктів інфраструктури створюють багатовимірне середовище ризиків, у якому громадяни змушені приймати швидкі рішення щодо власної безпеки.

Особливістю сучасного етапу є поєднання фізичних загроз із психологічними факторами, такими як стрес, адаптація до небезпеки та втома від війни. Це призводить до зниження рівня обережності та ігнорування сигналів небезпеки. У результаті формується ситуація, коли навіть за наявності інформації про загрозу населення не завжди діє відповідно до рекомендацій.

Метою дослідження є визначення ролі безпечної поведінки населення як ключового фактора збереження життя в умовах воєнних загроз, а також обґрунтування напрямів підвищення її ефективності.

У науковій літературі проблема безпечної поведінки населення розглядається в межах теорій ризику, безпеки життєдіяльності та цивільного захисту.

У дослідженнях підкреслюється, що ефективність безпечної поведінки залежить від рівня інформованості населення, доступності інфраструктури захисту та довіри до офіційних джерел інформації [1]. Водночас значну роль відіграє психологічний компонент – рівень тривожності, схильність до ризику та адаптація до стресових умов.

Міжнародні організації акцентують увагу на тому, що в умовах воєнних конфліктів поведінка населення може як знижувати, так і підвищувати рівень втрат серед цивільних. Зокрема, дотримання базових правил безпеки здатне суттєво зменшити кількість постраждалих навіть за високої інтенсивності бойових дій [2].

Окремим напрямом досліджень є мінна безпека, де доведено, що більшість інцидентів із вибухонебезпечними предметами пов'язані з порушенням правил поведінки населення [3]. Це свідчить про необхідність системного підходу до навчання та інформування громадян.

Таким чином, наукові дослідження підтверджують, що безпечна поведінка населення є не лише індивідуальним фактором, але й важливою складовою державної політики у сфері цивільного захисту та забезпечення національної безпеки.

В умовах війни рівень безпеки населення значною мірою залежить не лише від діяльності державних інституцій, але й від поведінкових моделей громадян, зокрема дотримання правил цивільного захисту та реагування на загрози.

За даними міжнародних організацій, від початку повномасштабної війни в Україні загинули понад 12 000 цивільних осіб, ще понад 30 000 отримали поранення, причому значна частина втрат пов'язана з перебуванням поза укриттями під час обстрілів [2].

Одним із ключових ризиків є ігнорування сигналів повітряної тривоги. За оцінками фахівців, перебування в укритті знижує ризик загибелі під час ракетних ударів у кілька разів, тоді як більшість постраждалих перебували у відкритих або непризначених для захисту місцях [1].

Серйозною загрозою залишається мінна небезпека. Потенційно замінованими є близько 174 тис. км² території України, що становить майже 30% площі держави [3]. Щороку фіксуються сотні випадків травмування цивільного населення, при цьому значна частина інцидентів пов'язана з порушенням правил безпечної поведінки.

Важливим аспектом є масштаби переміщення населення, які також впливають на рівень ризиків: понад 10 млн осіб були змушені змінити місце проживання, що підвищує вразливість до загроз через незнання місцевої інфраструктури та укриттів.

Окрему небезпеку становить психологічний фактор. За результатами досліджень, значна частина населення з часом починає ігнорувати сигнали небезпеки через адаптацію до стресу, що підвищує ймовірність травмування та загибелі [1].

Таким чином, статистичні дані підтверджують, що недотримання правил безпечної поведінки є одним із ключових чинників втрат серед цивільного населення, тоді як їх дотримання суттєво знижує рівень ризиків для життя.

Безпечна поведінка населення в умовах воєнних загроз є критично важливим фактором збереження життя, оскільки значна частина втрат серед цивільного населення пов'язана не лише з інтенсивністю бойових дій, але й з недотриманням базових правил безпеки. Статистичні дані свідчать, що тисячі загиблих і десятки тисяч поранених могли б бути мінімізовані за умови своєчасного реагування на сигнали небезпеки та використання захисної інфраструктури [2].

Масштаб мінної небезпеки, що охоплює близько 30% території України, а також постійна загроза ракетних і артилерійських обстрілів формують нову реальність, у якій безпечна поведінка стає невід'ємною складовою повсякденного життя громадян [3]. Водночас психологічна адаптація населення до війни призводить до зниження рівня обережності, що значно підвищує ризики для життя.

У цих умовах безпечна поведінка має розглядатися не як індивідуальний вибір, а як елемент державної політики у сфері цивільного захисту та національної безпеки.

З метою підвищення рівня безпеки населення доцільно реалізувати такі напрями:

- систематичне навчання населення правилам безпечної поведінки (через освіту, медіа, цифрові платформи);
- розширення доступу до укриттів та контроль за їх технічним станом і використанням;
- підвищення рівня мінної обізнаності через інформаційні кампанії та навчальні програми;
- розвиток системи оповіщення з використанням сучасних цифрових технологій;
- урахування психологічних факторів (подолання «втоми від війни», формування культури безпеки);
- інтеграція поведінкових аспектів у державну політику цивільного захисту.

Отже, формування культури безпечної поведінки є стратегічним завданням держави, оскільки саме вона здатна суттєво знизити рівень людських втрат і підвищити стійкість суспільства в умовах воєнних загроз.

Список літератури

1. ДСНС України (2024). Правила безпеки населення в умовах воєнного стану. https://dsns.gov.ua
2. UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (2025). Ukraine civilian casualties report. https://www.unocha.org
3. UNDP (2024). Mine action in Ukraine. https://www.undp.org
4. UNICEF (2024). Impact of war on children and civilians in Ukraine. https://www.unicef.org